

VIISIKYMMENTÄ VUOTTA LIIKETALOUDEN TUTKIMUSTA

Vuorineuvos
Marcus Wallenbergin säätiö
1973-2023

SEBASTIAN LINDBERG

Viisikymmentä vuotta liiketalouden tutkimusta.
Vuorineuvos Marcus Wallenbergin säätiö 1973–2023.

© Sebastian Lindberg & Vuorineuvos Tekn. ja Kauppat.tri h.c. Marcus
Wallenbergin Yritystaloudellinen Tutkimussäätiö sr. 2024.

ISBN 978-952-88-0052-1 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-88-0053-8 (PDF)

Suomenнос: Tiina Sjelvgren
Layout & taitto: Anne Kaikkonen, Timangi

Pekan Offset Oy
Helsinki 2025

SISÄLLYS

Marcus Wallenberg Suomessa.....	4
Liiketalouden tutkimukseen keskittynyt säätö syntyy.....	12
Jatkuvuutta ja muutoksia	22
Säätö uudella vuosituhanella	29
Hallitus	38
Säännöt.....	39
Lähteet ja kirjallisuus	42

MARCUS WALLENBERG SUOMESSA

Marcus Wallenberg nuorempi (1899–1982) solmi ensimmäisen merkittävän liiketoimensa Suomessa joulukuussa 1933. Tuolloin Wallenberg matkusti vasta valittuna Ericssonin hallituksen varapuheenjohtajana Helsinkiin neuvottelemaan puhelinverkon laajentamisesta Suomessa. Puhelinverkko oli samalla määrää siirtää valtion omistukseen. Ericssonilla oli Suomessa suuria omistuksia, jotka Suomen valtio halusi 1930-luvun alussa ostaa ruotsalaiselta puhelinyhtiöltä. Neuvottelut olisivat tuskin voineet sujua paremmin. Puhelinverkon laajentamisen alkaessa ja verkkotoimittajaa valittaessa Ericssonin katsottiin olevan ”suotuisin yritys” tehtävään. Lisäksi Wallenberg sai neuvoteltua Tukholman Enskilda Bankilta merkittävän lainan Suomen valtiolle, jolla se pystyi rahoittamaan verkon laajennusta. Wallenbergit vastasivat siis sekä puhelinverkon rahoituksesta että sen laajentamisesta.

Pääministeri Mauno Koivisto (vasemmalla) keskustelussa Marcus Wallenbergin kanssa Atlas Copocon uuden tehtaan avajaisissa Kirkkonummella 1968.

Ericssonin sopimus oli vain yksi lukuisista eri liiketoimista, joita Marcus Wallenberg teki Suomessa vuosikymmeniä kestäneen uransa aikana liike-elämässä. Hänellä oli myös merkittävä rooli Suomen ja Neuvostoliiton rauhanneuvottelujen edistäjänä toisen maailmansodan lopussa. Suomi ja erityisesti sen rannikkoalueet olivat jo varhain tulleet tutuiksi Wallenbergille, joka oli 1920-luvun lopusta lähtien tutustunut niihin kilpapurjehduksillaan. Myöhemmin Wallenberg teki perinteisiä kesäpurjehduksia Suomen vesille tarkoitusta varten rakennetulla Regina-nimisellä huviveneellään, jonka laivanvarustaja ja Suomen entinen ulkoministeri Henrik Ramsay oli testamentannut hänelle vuonna 1951 tunnustuksena pitkästä ystävydestä. Wallenbergin elämäkerran kirjoittaja Ulf Olsson on todennut, että jos Marcus Wallenbergillä olisi jokin muu kotimaa kuin Ruotsi, se olisi epäilemättä nimenomaan Suomi.

KUVA: BROR BRANDT / MUSEOVIRASTO.

Wallenbergin perheen omaisuuden perusta oli Stockholms Enskilda Bank, joka tunnettiin myöhemmin nimellä Skandinaviska Enskilda Banken (SEB). Marcus Wallenbergin isoisä André Oscar Wallenberg (1818–1886) oli perustanut pankin vuonna 1856. Kun Marcus Wallenberg nuorempi syntyi, perhe oli jo vakiinnuttanut asemansa yhtenä ruotsalaisen liike-elämän mahtisuvuista, jonka omistuksiin lukeutuivat Atlas AB:n ja Asean kaltaiset yritykset. Marcus Wallenbergiä ja hänen vanhempaa veljeään Jacobia koulutettiin nuoresta lähtien suvun pankki- ja yritysimperiumin perillisiksi ja Marcus Wallenberg nimitettiin jo alle 30-vuotiaana vuonna 1927 Stockholms Enskilda Bankin varatoimitusjohtajaksi.

Toisen maailmansodan aikaan virallisesti puolueeton Ruotsi tasapainoili molempien sotivien osapuolten välillä Euroopassa. Maan taloudellisten olosuhteiden turvaamiseksi Ruotsin ulkoministeriö värväsi Wallenbergin veljekset neuvottelemaan kauppasopimuksia sotivien osapuolten kanssa. Veljesten taloudelliset ja diplomaattiset vastuut jaettiin siten, että Marcus Wallenbergin tehtävänä oli pitää yhteyttä liittoutuneisiin ja erityisesti Isoon-Britanniaan, kun taas Jacob Wallenberg huolehti yhteyksistä Saksaan. Aiempien liikesuhteidensa ansiosta Marcus ja Jacob Wallenberg pystyivät auttamaan Ruotsia kauppasuhteiden turvaamisessa Eurooppaan koko toisen maailmansodan ajan. Ulkopolitiikka ja diplomatia eivät olleet Wallenbergeille millään tavoin vieraita asioita, sillä Marcus Wallenbergin setä Knut Agathon Wallenberg (1853–1938) oli muun muassa toiminut Ruotsin ulkoministerinä ensimmäisen maailmansodan aikana.

Toisen maailmansodan aikaan myös Marcus Wallenbergin yhteyksistä Suomeen tuli tärkeitä. Kun jatkosota ajautui asemasotavaiheeseen vuonna 1942, Suomea yritettiin saada pois sodasta. Wallenbergin liike-toiminta Suomessa oli johtanut läheiseen tuttavuuteen sekä Suomen

Pankin pääjohtajana aiemmin toimineen presidentti Risto Rytin että ulkoministeri Rolf Wittingin ja laivanvarustaja Henrik Ramsayn kanssa. Näistä yhteyksistä tuli nyt tärkeitä Wallenbergille, joka oli vakuuttunut siitä, että Saksan tappio oli väistämätön ja että Ruotsin ja Suomen etuja palveli parhaiten se, että Suomi mahdollisimman pian tekisi irtioton entisestä liittolaisestaan ja solmisi erillisrauhan Neuvostoliiton kanssa.

Wallenberg matkusti Helsinkiin Neuvostoliiton voimakkaiden suurpommitusten ensimmäisenä päivänä helmikuussa 1944 taivutellakseen Suomen sotajohtoa aloittamaan neuvottelut Neuvostoliiton kanssa. Samaan aikaan myös Suomessa oltiin alettu ymmärtää, että Saksan tappio olisi väistämätön. Wallenbergin lisäksi myös Yhdysvallat harjoitti diplomaattista painostusta rauhanneuvottelujen nopeuttamiseksi. Taivutteluyritykset yhdistettynä Neuvostoliiton sotilaalliseen menestykseen saivat Suomen sotajohdon vihdoinkin käynnistämään rauhanprosessin. Valtioneuvos J. K. Paasikivi lähetettiin Tukholmaan neuvottelemaan Neuvostoliiton edustajan Aleksandra Kollontain kanssa. Molemmille osapuolille entuudestaan tuttu Marcus Wallenberg huolehti neuvottelujen käytännön järjestelyistä. Wallenbergin poika Marc Wallenberg ajoi Paasikiven Grand Hôteliin Saltsjöbadeniin, missä Kollontai hoiti heikkoa terveyttään. Varotoimet olivat mittavat, jotta Suomen liittolainen Saksa vakoojineen ei saisi vihiä rauhansuunnitelmista. Marcus Wallenberg oli siksi varannut hotellista huoneen Kollontain huoneen vierestä, jotta valtioneuvos Paasikivi pääsisi huoneiden välisen yhdysoven kautta Wallenbergin huoneesta Kollontain huoneeseen iltaisin neuvottelemaan.

Rauhanyritys huipentui Moskovassa maaliskuussa jatkuviin neuvotteluihin, jotka kuitenkin epäonnistuivat, sillä Neuvostoliiton rauhanehdot olivat ankarat ja Saksa piti Suomea tiukassa otteessaan. Kun rauhanpyrkimykset alkoivat uudelleen loppukesällä 1944, Marcus Wallenbergin rooli

niissä ei ollut enää yhtä näkyvä, vaikka hän edelleen yhteyksiensä avulla jatkoi Suomen vastikään nimitetyn ulkoministeri Carl Enckellin ja maan muun poliittisen johdon taivuttelua, jotta rauhanneuvottelut alkaisivat mahdollisimman pian. Suomi ja Neuvostoliitto solmivat lopulta rauhan syyskuussa 1944 Moskovassa allekirjoitetulla aseleposopimuksella.

Ulkopoliittiset seikkailut tulee kuitenkin nähdä vain jatkeena Marcus Wallenbergin pääasialliselle elämäntyölle eli Wallenbergin yritys-imperiumin johdolle. Toisen maailmansodan jälkeen Marcus Wallenberg ylennettiin Stockholms Enskilda Bankin (SEB) toimitusjohtajaksi ja hänen veljensä Jacob Wallenberg hallituksen varapuheenjohtajaksi. Wallenberg oli nuoruudessaan opiskellut ja suorittanut harjoitteluita ympäri Eurooppaa valmistautuen näin tulevaan rooliinsa pankin toimitusjohtajana. Nämä kehitysvuodet jättivät väistämättä jälkensä hänen myöhempään elämäänsä. Vahva johtotähti Wallenbergin liiketoiminnassa oli SEB:n ja Wallenbergien johtamien yritysten kansainvälistyminen. Osana kansainvälistymistä hän päätti muun muassa vuonna 1971 yhdistää SEB:n ja Skandinaviska Bankenin kansainvälisen kilpailukyvyn parantamiseksi. Wallenberg osallistui myös vahvasti moottoreita valmistaneen Atlas Dieselin muutokseen, jossa yhtiöstä tuli maailman johtava paineilmateknologiaan keskittynyt Atlas Copco.

Toinen Wallenbergin johtotähdistä oli optimistinen tulevaisuuden-usko, joka nojasi hänen nuoruuden kokemuksiinsa, etenkin lukuisiin Yhdysvaltain matkoihin. Wallenberg oli sekä kiinnostunut teknologiasta että suhtautui teknologisen kehityksen tarjoamiin mahdollisuuksiin myönteisesti. Kiinnostus teknologiaa kohtaan selittää myös Wallenbergin aktiivistaa toimintaa suvun omistamissa teollisuusyrityksissä. Ne kiinnostivat Wallenbergiä huomattavasti enemmän kuin pankkimaailma. Kun Wallenberg erosi SEB:n toimitusjohtajan tehtävästä vuonna 1958,

KUVA: V. K. HIETANEN / MUSEOVIRASTO.

Ensimmäinen Uudenkaupungin Saab-Valmet tehtaalta valmistunut Saab 13.11.1969.

hän omistautui täysin perheen teollisuusyritysten johtamiselle. Tämä merkitsi myös tiiviimpiä suhteita Suomeen.

Jo vuonna 1957 Suomi harkitsi ostavansa Saabilta uusia Drakenhävittäjiä. Maan tuolloin vaikean taloustilanteen vuoksi neuvotteluissa päädyttiin niin sanottuun kompensaatiosopimukseen, jossa Tornionjoen voimalaitosta laajennettaisiin pääasiassa suomalaisella työvoimalla maksumana hävittäjistä. Myöhemmin Yhdysvaltain viranomaiset estivät hankkeen veto-oikeudella Drakenin navigointilaitteisiin liittyvien lisenssilausekkeiden vuoksi, ja kesti aina vuoteen 1974 saakka ennen kuin Suomi pystyi hankkimaan Saabilta kaksitoista hävittäjää. Myös Strömbergin ja Asean fuusio epäonnistui 1960-luvun alussa, ei vähiten suomalaisen

kansallismielisen vastustuksen vuoksi, ja muutamaa vuotta myöhemmin Asea hävisi Suomeen suunnitellun ydinvoimahankkeen, joka sen sijaan meni Neuvostoliitolle. Tämä oli Suomelle tyypillistä geopolitiittista tasapainoilua toisen maailmansodan jälkimainingeissa. Vuosikymmenen loppupuolella syntyi kuitenkin onnistuneempia kauppoja. Vuonna 1968 Asea myi hissituotantonsa konepajayhtiö Koneelle, ja samana vuonna Saab ja Valmet aloittivat yhteistyön Uudenkaupungin uudella autotehtaalla. Ensimmäinen tehtaalta valmistunut auto lahjoitettiin ennen joulua 1969 presidentti Urho Kekkoselle.

Wallenbergin suvun vaikutusta Suomessa tutkinut Hannu Rautkallio on todennut, että Marcus Wallenbergin ja Kekkonen välillä ei ollut syvempää kontaktia ennen vuotta 1970, jolloin aiemmat satunnaiset kontaktit kehittyivät ystävyydeksi ja molemminpuoliseksi arvostukseksi. Kosmopoliitti Wallenbergin ja Keski-Suomesta kotoisin olevan kansanomaisen presidentin välinen yhteistyö saattaa ensivaikutelmalta näyttäytyä hiukan erikoiselta. Miehiä yhdisti kuitenkin rakkaus urheiluun. Kekkonen oli taitava yleisurheilija ja myöhemminä vuosinaan ennen kaikkea tunnettu hiihtomatkoistaan. Wallenberg oli puolestaan nuoruudessaan ollut maailmanluokan tennispelaaja ja hyvä purjehtija. Myöhemmin miehet tapasivat usein erilaisilla metsästysretkillä niin Suomessa kuin Ruotsissa. Yhteydenpito Kekkonen ja Wallenbergin välillä myös hyödytti molempia. Kekkonen sai Wallenbergin kautta mahdollisuuden perehtyä kansainvälisen finanssimaailman toimintaan ja Wallenberg sai Kekkonen ansiosta täysin ainutlaatuisen mahdollisuuden huolehtia liiketoimistaan Suomessa.

Vuonna 1973 Kekkonen myönsi Wallenbergille tunnustuksena ystävyydestä alun perin vain suomalaisille varatun vuorineuvoksen arvonimen. Wallenberg oli jo aiemmin keväällä 1949 vastaanottanut president-

ti Paasikiveltä Suomen Leijonan suurristin työstään Suomen hyväksi sodan aikana. Uudella arvonimellä Kekkonen halusi huomioida Wallenbergin vuosikymmenten mittaisen lämpimän suhteen Ruotsin itäiseen naapurimaahan ja antaa tunnustusta Wallenbergin ponnisteluille sekä ulkopoliittisella että taloudellisella saralla. Marcus Wallenbergin läheisen suomalaisen ystävän ja liikekumppanin Göran Ehrnroothin muistelmien mukaan ajatus vuorineuvoksen arvonimestä syntyi Ehrnroothin isännöimillä illalliskutsuilla Etelärannassa, jonne sekä Wallenberg että Kekkonen osallistuivat kunniavieraina. Illalliskeskustelussa oli ensin siivuttu Ruotsissa 1800-luvun puolivälissä lakkautettua vuorineuvoksen titteliä, mutta varsin nopeasti keskustelu oli johtanut siihen, että Kekkonen oli huudahtanut entiselle ulkoministerille ja Valmetin pääjohtajalle Olavi J. Mattilalle, että hän aikoi toden totta nimittää Marcus Wallenbergin vuorineuvokseksi.

Wallenberg jatkoi kansainvälistä toimintaansa yritysmaailmassa koko 1970-luvun ajan. Hän kuoli kotonaan Villa Täckä Uddenissa Djurgårdenissa vuonna 1982. Tuohon aikaan Wallenbergin suvun asema ruotsalaisessa liike-elämässä oli hätkähdyttävä: se maksoi palkan yhteensä puolelle miljoonalle työntekijälle ja noin 40 prosentille kaikista Ruotsin teollisuudessa toimineista työntekijöistä. Marcus Wallenbergin työ jatkui muun muassa hänen poikansa Peter Wallenbergin kautta, joka otti vastuun perheen liiketoimista isänsä kuoleman jälkeen. Suomessa Marcus Wallenbergin perintö jatkui vuonna 1973 perustetun säätiön kautta.

LIIKETALouden TUTKIMUKSEEN KESKITTÄNYT SÄÄTIÖ SYNTYY

Ajatus vuorineuvoksen ja tekniikan ja taloustieteiden tohtorin Marcus Wallenbergin liiketalouteen keskittyvän tutkimussäätiön perustamisesta syntyi kiitoksena ainutlaatuisesta arvonimestä, joka Wallenbergille myönnettiin vuonna 1973. Marcus Wallenberg oli jo kymmenen vuotta aiemmin yhdessä vaimonsa Marianne Wallenbergin kanssa perustanut vaimon 70-vuotissyntymäpäivän kunniaksi Marianne ja Marcus Wallenbergin säätiön tukemaan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta Ruotsissa. Kuusi vuotta myöhemmin Marcus Wallenberg perusti journalistirahaston, jonka avulla tuettiin eritoten ruotsalaisten toimittajien talousosaamista. Tämän lisäksi Wallenberg tuki luonnontieteellistä tutkimusta investoinneilla tutkimuslaboratorioihin. Filantrooppisen toiminnan esikuvana toimi epäilemättä Marcus Wallenbergin setä, joka perusti Knut ja Alice Wallenbergin säätiön jo vuonna 1917. Knut ja Alice Wallenbergin säätiö on ollut monien ruotsalaisten Wallenberg-säätiöiden joukossa

kruununjalokivi perustamisestaan. Suomessa toimiva Vuorineuvos Marcus Wallenbergin säätiö on kuitenkin sen perustamisesta lähtien toiminut ja sitä on hallintoitu itsenäisesti suhteessa Ruotsissa toimiviin Wallenbergin säätiöihin. Kun Wallenberg oli tehnyt päätöksen säätiön perustamisesta, ajatus esiteltiin ensimmäisen kerran Liikkeenjohdon instituutin juuri kunnostettujen tilojen avajaisten yhteydessä Sannaisten kartanossa Porvoossa kesällä 1973. Helsingin kauppakorkeakoulun rehtori Jaakko Hongon johtamassa instituutissa tarjottiin suomalaisille elinkeinoelämän vaikuttajille suosittuja yritysjohton koulutuksia. Säätiön uusien tilojen kunnostukseen oli saatu avokätisesti lahjoituksia Suomen liike-elämän edustajilta. Honko oli kutsunut paikalle myös Marcus Wallenbergin, mutta hän oli valitettavasti estynyt osallistumasta tilaisuuteen. Sen sijaan Wallenberg ilmoitti läheisen ystävänsä ja paikalla olleen professori Per-Jonas Eliaesonin välityksellä, että hän oli päättänyt perustaa Suomeen liiketalouden tutkimukseen keskittyneen säätiön, jonka erityisalana olisi liikkeenjohtaminen.

Säätiön alkupääoman Wallenberg sijoitti obligaatioiden muodossa. Niiden arvo oli miljoona Suomen markkaa metalliteollisuusyhtiö Outokummussa. Marcus Wallenberg esitti säätiön sääntöjen hyväksyntää ja rekisteröintiä 14. joulukuuta 1973. Oikeusministeriö vahvisti säätiön 24. tammikuuta 1974. Säännöissä todettiin säätiön tehtäväksi ”edistää koulu-

Professori Jaakko Honko.

KUVA: AALTO-YLIOPISTON ARKISTO.

tusta ja tutkimusta liikkeenjohdon alalla ensisijaisesti Suomessa, mutta myös kansainvälisesti” ja että tarkoitus toteutui ”myöntämällä apurahoja ja palkkioita vieraileville luennoitsijoille sekä korvaamalla Suomessa järjestettävien tieteellisten symposiumien kustannuksia kansainvälisesti”. Kansainvälisyys oli ollut Marcus Wallenbergin johtotähti hänen toimies-

Vauhtia Suomen johtajakoulutukseen:

Wallenberg heitti miljoonan pesämunaksi

Porvoo (HS) Miljoonan markan suurlahjoituksen sai Suomen liikkeenjohdon koulutus vastaanottaa Porvoon maalaiskunnassa maanantaina suoritettun uuden koulutuskeskuksen vihkiäisten yhteydessä. Ruotsalaisen vuorineuvos Marcus Wallenbergin tekemä yllättävä lahjoitus tulee hänen nimeään kantavan säätiön peruspääomaksi.

Helsingin Sanomien uutinen säätiön perustamisesta 18.12.1973.

saan elinkeinoelämässä, ja sama ajatus näkyi nyt selvästi myös uudessa säätiössä. Kiinnostus kansainvälistymistä kohtaan, jota säätiö myös tuki, oli alkanut nosta päätään myös suomalaisissa kauppakorkeakouluissa 1970-luvun alussa. Kauppakorkeakoulut olivat monessa suhteessa edelläkävijöitä tässä kehityksessä. Kansainvälistymistrendi levisi maan muihin korkeakouluihin ja yliopistoihin laajamittaisemmin vasta seuraavina vuosikymmeninä ja oli silloin vahvasti valtion ohjaamaa.

Wallenberg valitsi säätiön tutkimusalueeksi kansantalouden ja rahoituksen sijaan liiketalouden, sillä ensiksi mainittuja tutkimusaloja tuettiin jo laajasti muiden säätiöiden kautta, varsinkin Yrjö Jahnssonin kaksikymmentä vuotta aiemmin perustettu säätiö oli tässä merkittävä toimija. Vuorineuvos Marcus Wallenbergin säätiön perustaminen tapahtui sopivaan aikaan. 1970-luvun alussa maassa oli huutava pula osaajista, joilla olisi liiketalouden tohtorin tutkinto. Kansantalouden tutkimus oli laajentunut ja uudistunut Suomessa jo 1950- ja 1960-luvuilla, mutta liiketaloudellinen tutkimus laahasi perässä. Marcus Wallenbergin perustaman säätiön säännöissä määrättiin, että säätiötä johti kolmihenkinen hallitus, jossa jokaisella hallituksen jäsenellä oli henkilökohtainen varajäsen. Ensimmäiseen hallitukseen nimitettiin varatuomari Göran Ehrnrooth, professori Jaakko Honko ja rehtori Per-Jonas Eliaeson. Marcus Wallenberg nimitti itse kaikki hallituksen jäsenet. Yhdyspankin säätiö-osasto hoiti säätiön päivittäistä hallintoa.

Säätiön ensimmäisessä hallituksen kokouksessa 8. tammikuuta 1974 päätettiin, että Göran Ehrnrooth toimisi säätiön ensimmäisenä puheenjohtajana. Ehrnrooth oli 1950-luvun alusta lähtien kuulunut Marcus Wallenbergin lähipiiriin Suomessa ja oli yksi maan merkittävimmistä pankki-alan vaikuttajista. Pohjoismaiden Yhdyspankin pääjohtajan tehtävä avasi hänelle ovia useisiin muihin hallitustehtäviin johtavissa suomalai-

sisä yrityksissä, erityisesti metsäteollisuudessa. Lisäksi Ehrnrooth toimi useissa yrityksissä, joissa perheellä oli suoria taloudellisia intressejä, varsinkin öljyteollisuudessa. Historioitsija ja toimittaja Jyrki Vesikansa on todennut, että Ehrnroothia ja Wallenbergia yhdisti heidän liiketoimiensa ja ystävyytensä lisäksi varovainen strategia ”omien” pankkien suhteen.

Vaikka säätiön ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Göran Ehrnrooth, säätiön operatiivisesta toiminnasta ja apurahojen myöntämisestä vastasi pääosin Jaakko Honko. Honko toimi liiketalouden professorina Helsingin kauppakorkeakoulussa ja oli yksi maan johtavista sijoitustutkijoista. Aktiivisen tutkijanuransa jälkeen Honko työskenteli kauppakorkeakoulun hallinnossa ja oli säätiön perustamisen aikoihin ehtinyt toimia kuusi vuotta kauppakorkeakoulun vararehtorina ja neljä vuotta rehtorina. Rehtorina Honko pyrki kehittämään erityisesti yliopiston tutkimustoimintaa, mikä oli vielä 1960-luvun lopulla varsin vaatimatonta. Hongon uralle tunnusomaista oli myös kansainvälisyys. Honko tunsii säätiön perustajan ja myös säätiön ensimmäisen puheenjohtajan. Ehrnrooth ja Honko olivat tutustuneet jo 1960-luvun alussa, jolloin Honko toimi Pohjoismaiden Yhdyspankissa toteutetussa organisaatiomuutoksessa asiantuntijana.

Vuodesta 1970 lähtien Tukholman kauppakorkeakoulun rehtorina toiminut Per-Jonas Eliaeson kuului Ruotsin ja Wallenbergin suvun edustajana säätiön hallitukseen. Tukholman kauppakorkeakoulun rehtorina Eliaeson oli nimittänyt Wallenbergin taloustieteen kunniatohtoriksi vuonna 1971. Hän oli myös 1960-luvun puolivälistä lähtien ollut tekemisissä suomalaisen kollegansa Hongon kanssa ja tunsii tämän hyvin. Yliopistomiehiä yhdisti paitsi vahva kiinnostus tutkimuksen kansainvälistämiseen myös se, että molemmat johtivat yritysjohtajien jatkokoulutusinstituutteja. Honko johti Liikkeenjohdon instituuttia Suo-

KUVA: GÖRAN EHRNROOTHIN YKSITYISARKISTO

Marcus Wallenberg ja Göran Ehrnrooth Pohjoismaiden Yhdyspankin 100-vuotisjuhlissa 1962.

messa ja Eliaeson Ruotsin vastaavaa instituuttia (Institutet för Företagsledning). Vuorovaikutus tieteellisellä tasolla kehittyi myös henkilökohtaiseksi ystävyudeksi.

Säätiön hallituksen ensimmäisessä kokouksessa tammikuussa 1974 hallituksen edustajille valittiin henkilökohtaiset varajäsenet. Nils Gustav Grotenfeltista tuli Göran Ehrnroothin varajäsen, Erik Dahménista Per-Jonas Eliaesonin ja Mika Kaskimiehestä Jaakko Hongon. Varajäsenet seurasivat siis varsinaisten jäsenten mallia. Grotenfelt toimi Tampellan toimitusjohtajana ja edusti yritysmaailmassa aktiivisesti toimivia liike-

miehiä, kun taas Dahmén ja Kaskimies toimivat professoreina Tukholman ja Helsingin kauppakorkeakouluissa. Dahmén toimi myös Wallenbergien ”kansantaloudellisena neuvonantajana” Ruotsissa.

Helmikuun puolivälissä 1974 säätiön hallitus matkusti Tukholmaan tapaamaan säätiön perustajaa sekä järjestämään käytännön asioita säätiön SEB:hen sijoitettuihin obligaatioihin liittyen. Alkuvuosina säätiön toiminta pyrittiin järjestämään niin, että se sujui omalla painollaan ilman että hallituksen tarvitsi juuri puuttua siihen. Hallituksen kokousten lukumääräksi vakiintui kaksi kokousta vuodessa. Ensimmäisessä kokouksessa helmi-maaliskuussa päätettiin säätiön apurahojen jakamisesta ja toisessa huhti-toukokuussa pidetyssä kokouksessa vahvistettiin edellisen vuoden tilinpäätös. Säätiön sijoitusomaisuutta hajautettiin hankkimalla muun muassa suomalaisten yhtiöiden obligaatioita ja osakkeita. Ensimmäiset suorat osakeomistukset hankittiin metsäyhtiö Kymmenestä ja teollisuusyhtiö Paraisten Kalkista (Partek).

Hajauttaminen oli tarpeen, sillä säätiön pääoma lähes kaksinkertaisui vuonna 1974, kun Wallenbergien Suomessa toimivat yritykset Koverhar, Saab-Valmet ja Scan-Auto lahjoittivat säätiölle yhteensä 700 000 markkaa Wallenbergin 75-vuotispäivän kunniaksi. Merkittävästi kasvaneen pääoman ansiosta säätiö pystyi myös jakamaan ensimmäiset apurahansa helmikuussa 1975. Apurahoja jaettiin yhdelletoista tutkijalle yhteensä 69 000 markkaa.

Apurahasummat vaihtelivat muutamasta tuhannesta 10 000 markkaan ja menivät ensisijaisesti lisenssiaatin- ja väitöskirjojen kirjoittamiseen, mutta myös kahteen pienempään tutkimushankkeeseen, joista toisessa oli kyse suomalaisen yrityshallinnon vertailevasta tutkimuksesta ja toisessa strategisista suunnittelumenetelmistä. Yksi säätiön ensimmäisistä apurahansaajista oli filosofian kandidaatti Bengt Holmström,

joka sai stipendin tohtorinopintojen suorittamiseen Stanfordin yliopistossa, sekä taloustieteen lisensiaatti Aatto Prihti, joka sai apurahan konkurssin ennustamista käsittelevään väitöskirjaansa. Holmströmistä tuli myöhemmin Yalen ja MIT:n professori ja hän sai taloustieteen Nobelpalkinnon vuonna 2016. Prihti tuli myöhemmin tunnetuksi kauppakorkeakoulun kanslerina, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran yliasiamiehenä ja lääkeyhtiö Orionin johtajana. Muista varhaisista apurahansaajista mainittakoon kauppatieteiden maisteri Björn Wahlroos, joka sai vuonna 1977 apurahan lisensiaatintutkielman kirjoittamiseen ja josta tutkijanuransa jälkeen tuli yksi Suomen merkittävimmistä liike-elämän vaikuttajista.

Apurahojen luonne noudatti pitkälti samaa kaavaa koko 1970-luvun, ja lisäksi säätiö alkoi jakaa avustuksia lyhyempiä opintomatkoja varten. Valtaosa apurahoista jaettiin kuitenkin edelleen lisensiaatintyön tai väitöskirjan tekemiseen. Apurahansaajat toimivat pääasiassa Helsingin kauppakorkeakoulussa tai ruotsinkielisessä Svenska Handelshögskolanissa. Pääkaupungissa toimivien kauppakorkeakoulujen asema oli 1970-luvun alussa hallitseva, ja reilusti yli puolet maan kaikista taloustieteen tutkinnoista suoritettiin näissä korkeakouluissa. Tästä huolimatta korkeakouluista valmistui varsin vähän tohtoreita ja lisensiaatteja, mikä helpotti apurahahakemusten käsittelyä. Käytännössä säätiön asiantuntijat tunsivat lähes kaikki hakijat.

Säätiön sääntöjen ja perustajan tahdon mukaisesti etusijalla olivat hakemukset, joihin liittyi kansainvälinen näkökulma tai joissa haettiin ulkomaisiin yliopistoihin, erityisesti amerikkalaisiin, tutkimaan. Sopivien ehdokkaiden löytäminen ei ollut vaikeaa, sillä toisen maailmansodan jälkeen suomalainen tutkimuskenttä oli kääntynyt yhä enemmän kohti Yhdysvaltoja. Kehitys oli ollut erityisen näkyvää taloustieteissä,

APURAHOJA LIIKKEENJOHDON TUTKIMUKSEEN

Vuorineuvos tekn. ja kauppat. tri h.c. Marcus Wallenbergin liiketaloudellinen tutkimussäätiö julistaa haettavaksi apurahoja ensi sijassa liikkeenjohdon alalla suoritettavaan tieteelliseen tutkimustyöhön. Apurahoja voidaan myöntää myös ulkomaisiin opintomatkoihin.

Hakemuksiin on liitettävä selvitys hakijan ansioista sekä yksityiskohtainen suunnitelma apurahan käytöstä samoin kuin maininta suosittelijoista. Hakemukset on osoitettuna yllämainitulle säätiölle toimitettava Suomen Yhdyspankki Oy:n Notariaattiosastolle, Aleksanterinkatu 30, 00100 Helsinki 10, viimeistään 15.1.1976 mennessä. Apurahoja koskeviin tiedusteluihin vastaa siellä varatuomari Lars Mattsson.

Ilmoitus säätiön apurahoista Helsingin Sanomissa 10.12.1975.

jotka toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä teoretisoituivat ja nousivat Suomessa kansainväliselle tasolle juuri Atlantin toiselta puolelta tulleiden vaikutteiden ansiosta. Vuodesta 1976 lähtien säätiö rahoitti kansainvälistä johtamisen tutkimusverkostoa European Institute for Advanced Studies in Management (EIASM), jota muun muassa Jaakko Honko oli ollut perustamassa vuonna 1971. Brysselissä sijaitsevaan

kansainväliseen tutkijakouluun valittiin tutkijoita, jotka olivat kotimaassaan erityisen ansioituneita. Ajatuksena oli, että Euroopan sydämessä tutkijoiden olisi helppo luoda kansainvälisiä verkostoja ja saada uusia virikkeitä tutkimuksen eteenpäin viemiseksi kotimaassaan. Yliopistojen omien tutkijakoulujen vallatessa alaa 1990-luvulla EIASM:n toiminta muuttui niin, että se tarjosi liikkeenjohtamisen tutkijoille paikan kansainvälisten verkostojen luomiseen konferenssien ja seminaarien muodossa.

1970-luvun loppuun mennessä säätiön pääoma oli kaksinkertaistunut ja oli runsaat kaksi miljoonaa markkaa. Sijoitussalkkua oli hajautettu entisestään ja salkussa oli obligaatio-omistusten lisäksi Kaukasin, Partekin, Suomen Höyrylaiva Oy:n (Effoa), Kymi Kymmenen, Lohja Ab:n, Fiskarsin ja Rauma-Repolan osakkeita. Kaikki suoraan omistetut yritykset kuuluivat Pohjoismaiden Yhdyspankin piiriin ja olivat siten tuttuja säätiön puheenjohtajalle, joka toimi samalla pankin pääjohtajana ja vastasi erityisesti sen investoinneista ja suhteista suomalaisiin suuryrityksiin. Lisäksi Marcus Wallenberg oli toivonut, että säätiö vaatimattomalla pääomallaan myötävaikuttaisi kansainvälisten markkinoiden kasvuun Suomessa. Siksi osa varoista sijoitettiin myös ulkomaisiin valuuttalainoihin ja valuuttasidonnaisiin sijoituksiin.

JATKUVUUTTA JA MUUTOKSIA

Säätiöt ovat yleensä pitkäjänteisiä organisaatioita, jotka muuttuvat hitaasti. Säätiömaailmassa yleinen sanonta on, että säätiön kvartaali on kaksikymmentäviisi vuotta. Myös Marcus Wallenbergin säätiö on tässä mielessä ollut tyypillinen säätiö, sillä sen toimintamuodot eivät ole kokeneet suuria muutoksia ja säätiön hallitustakin on leimannut jatkuvuus. Merkilläpantavaa on, että säätiöllä on kuluneiden 50 vuoden aikana ollut vain kolme puheenjohtajaa. Säätiöiden toiminnan pitkäjänteisyys johtaa myös tiettyyn vakauteen korkeakoulualalla, missä muut toimijat voivat olla huomattavasti epävakaita, kuten kävi esimerkiksi korkeakoulujen ollessa valtion ohjauksessa 1900-luvun lopulla.

Säätiön perustamisen aikoihin Suomessa käytiin laajaa keskustelua korkeakoulujen tulevaisuudesta. Samaan aikaan käynnissä oli useita prosesseja, jotka kaikki liittyivät suurten ikäluokkien korkeakouluopintojen yleistymiseen ja hyvinvointivaltion voimakkaaseen rakentamiseen 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa. Professoreilla oli perinteisesti ollut paljon valtaa yliopistoissa, mutta paine demokraattisempaan hallintoon oli kasvanut 1960-luvun lopulta lähtien Helsingin yliopiston ollessa

tässä kehityksen kärjessä. Suuret ikäluokat olivat täyttäneet luentosalit ja inspiroituivat nyt Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen opiskelijaliikkeistä vaatien äänekkäästi täyttä demokratiaa yliopistoihin. Käytännössä tämä olisi tarkoittanut opiskelijoiden valtaa, sillä opiskelijoiden määrä ylitti moninkertaisesti professorien ja muun henkilöstön määrän. Lopulta käyttöön otettiin niin sanottu kolmikantaperiaate eräänlaisena kompromissiehdotuksena. Siinä valta jaettiin opiskelijoiden, professorien ja muun henkilöstön kesken. Ensimmäiset yliopistot, joissa tällaisia organisaatiouudistuksia toteutettiin, olivat Turun yliopisto ja Helsingin kauppakorkeakoulu.

Samaan aikaan kun keskustelu yliopistojen hallinnosta kävi kuumana koko maassa ja vaikutti jopa vuoden 1970 eduskuntavaalien tulokseen, käynnissä oli myös toinen hienovaraisempi prosessi. Valtio alkoi nimittäin 1970-luvulta lähtien ottaa yliopistomaailmaa yhä vahvemmin haltuunsa ja siirtää yliopistoja opetusministeriön alaisuuteen. Svenska Handelshögskolan valtiollistettiin vuonna 1975, ja Helsingin kauppakorkeakoulu oli valtiollistettu jo vuotta aiemmin. Reilut viisi vuotta myöhemmin myös Turun ja Vaasan kauppakorkeakoulut olivat siirtyneet valtion alaisuuteen. Varsinkin Helsingin yliopistolla oli perinteisesti ollut vahva autonominen rooli Suomen korkeakoulupolitiikassa, ja muut yliopistot olivat esimerkiksi mukauttaneet tutkintovaatimuksiaan Helsingin yliopiston periaatteiden mukaisesti. Opetusministeriö oli kuitenkin jatkossa se taho, joka pääasiassa päätti maan yliopistopolitiikasta. Kauppakorkeakouluille tämä tarkoitti sitä, että ne toimivat jatkossa opetusministeriön alaisuudessa. Aikaisemmin ne olivat kuuluneet kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuuteen, mutta ministeriön kiinnostus tiedepolitiikkaa kohtaan oli ollut varsin vähäistä. Kauppakorkeakoulun rehtori Honko vastusti jyrkästi valtion vallan laajentamista korkeakouluihin

ja vaati korkeakoulujen autonomian vahvistamista. Hänen mukaansa yhteistyö kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa oli toiminut hyvin ja hän pelkäsi, että opetusministeriö yrittäisi sekaantua yliopiston asioihin yhä enemmän.

Myös yksityiset säätiöt joutuivat suurennuslasin alle 1970-luvun alussa, kriittisten äänten todetessa säätiöiden muodostavan norsunluutornin, jolla oli liian läheiset yhteydet yritysmaailmaan ja jossa aivan liian pieni joukko päätti siitä, kuka oli oikeutettu apurahaan ja kuka ei. Säätiöiden perustelut perustajien tahdon kunnioittamisesta kaikuivat kuuroille korville niiden keskuudessa, jotka halusivat lisätä yksityisten säätiöiden avoimuutta ja valvontaa sekä lopettaa säätiöiden verovapauden. Säätiöt kuitenkin järjestäytyivät ja toivat esiin rahoituksen tärkeää merkitystä maan koko korkeakoulusektorille, minkä myötä kritiikki laantui 1970-luvun loppua kohti.

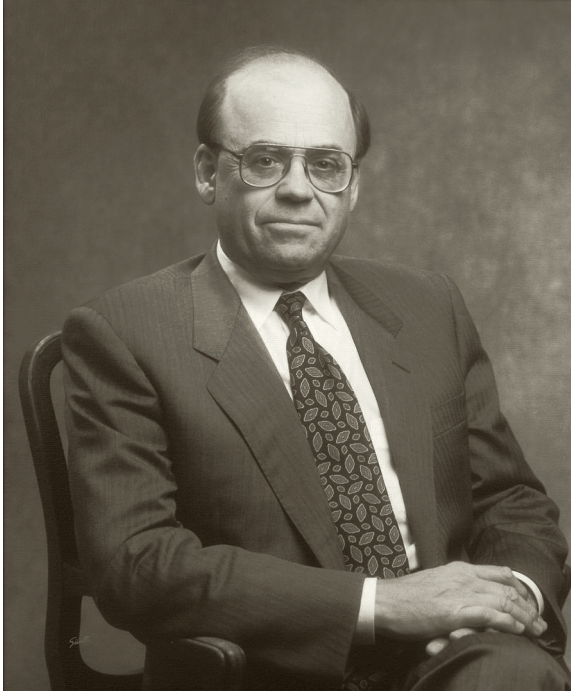
Kun 1960-luvun suuret ikäluokat aloittivat opintonsa, yliopistojen luonne muuttui eliittiopinahjoista massojen yliopistoiksi. Tämä yliopistojen luonteen muutos oli myös osaltaan edistänyt yliopistojen ja korkeakoulujen valtiollistamiskehitystä ja vahvempaa valtion valvontaa. Yliopistot nähtiin eräänlaisena hyvinvointivaltion koulutusvelvollisuuden jatkeena, joten katsottiin tarpeelliseksi, että valtio ottaisi entistä suurempaa roolia niiden ohjauksessa. Kun opiskelijat yhä enenevässä määrin jatkoivat tutkijakoulutuksessa, lisääntyivät luonnollisesti myös paineet tutkijoiden rahoitusta kohtaan. Tähän liittyi myös se, että 1970-luvulla oli tehty lähinnä Ruotsin ja Yhdysvaltojen mallin mukaisia tutkintouudistuksia, jotka selkeyttivät valmistumista ja muoivasivat tutkintovaatimuksia niin, että ne vastasivat paremmin yhteiskunnan ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Kriitikot alkoivat kuitenkin puhua siitä, että tohtoreita valmistui liukuhihnalta. Esimerkiksi Svenska Handelshögskolanista tohtoriksi val-

mistuneiden määrä kaksinkertaistui 1980- ja 1990-luvuilla.

1980-luvun alussa Marcus Wallenbergin säätiön vuotuisin maksuma apurahasumma, joka vastasi pääsääntöisesti suurinta mahdollista voittoa sen jälkeen kuin sääntömääräinen kymmenen prosentin tuotto oli palautettu osaksi säätiön pääomaa, oli noin 140 000 markkaa. Vuosikymmenen loppuun mennessä maksettava kokonaismäärä oli säätiön puoliaktiivisen sijoitusstrategian ansiosta yli kaksinkertaistunut. Apurahojen luonne säilyi samana kuin mikä se oli ollut 1970-luvulta lähtien, ja pienempiä apurahoja myönnettiin edelleen lisenssiaatin- ja väitöskirjatyön rahoittamiseen sekä lyhyempiin konferenssi- ja seminaarimatkoihin. Myös väitöskirjatutkijoiden pienempiin tutkimushankkeisiin myönnettiin vuosittain noin 10 000 markan suuruinen tutkijakohtainen apuraha. Maksettavan rahapotin karttuminen oli mahdollista sen ansiosta, että säätiön markkina-arvo oli samana aikana noussut runsaasta kahdesta miljoonasta lähes seitsemään miljoonaan markkaan.

1980-luvun apurahansaajista mainittakoon esimerkiksi taloustieteen kandidaatti Eva Liljeblom, josta tuli myöhemmin Svenska Handelshögskolanin rahoituksen professori ja rehtori. Myös kauppa- ja korkeakoulun myöhemmät rehtorit Karen Spens ja Ingmar Björkman saivat säätiöltä rahoitusta tutkijanuransa alussa. 1980-luvulla kansainvälisesti suuntautuneiden apurahansaajien löytäminen oli helpompaa. 1980-luvulla alkanut Euroopan yhdentymisprosessi huipentui EU-jäsenyyteen, Berliinin muurin hajoamiseen ja maailmaa lähentävien uusien viestintämenetelmien käyttöönottoon. Kaikki tämä vaikutti myös tutkimusyhteisöön, joka tähyili yhä enemmän kansallisten rajojen ulkopuolelle.

Apurahatoiminnalle ominainen jatkuvuus näkyi myös hallituksen kokoonpanossa. 1980-luvun puolivälissä kaikki hallituksen alkuperäiset jäsenet istuivat edelleen hallituksessa. Ensimmäinen muutos hallituksen

Robert Ehrnrooth.

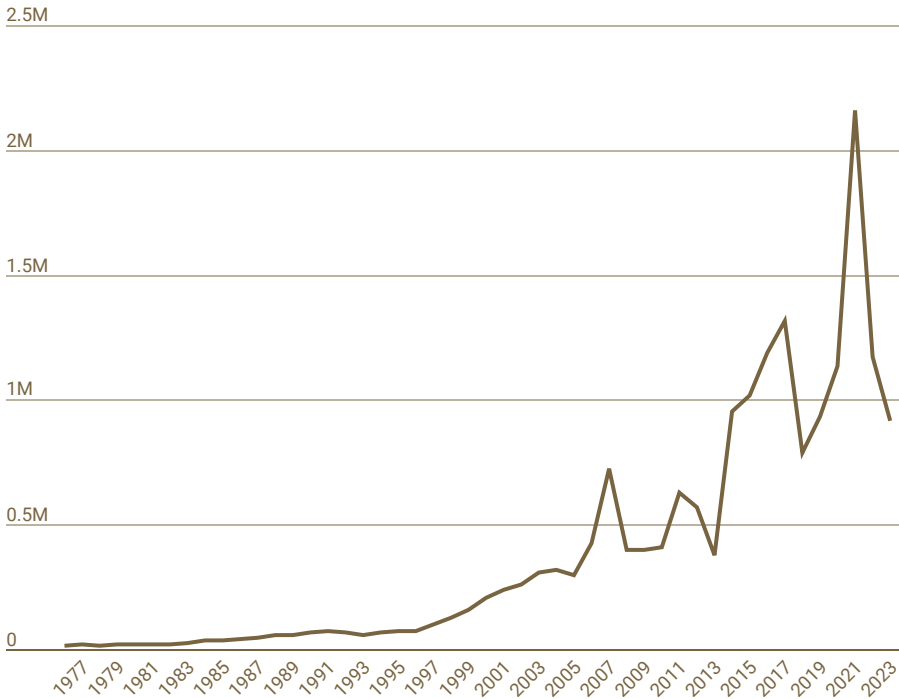
kokoonpanossa tapahtui, kun varajäsen Nils Gustav Grotenfelt pyysi eroa hallitusjäsenyydestä vuosikokouksessa 1987, ja hänen tilalleen valittiin Göran Ehrnroothin poika Robert Ehrnrooth. Nuorempi Ehrnrooth toimi muun muassa Effoan toimitusjohtajana ja Wärtsilän (Metra) hallituksen puheenjohtajana. Hän edusti siten isänsä tavoin suomalaista elinkeinoelämää. Robert Ehrnrooth tunsu myös Hongon hyvin, sillä Honko oli auttanut häntä 1960-luvulla Robert Ehrnroothin johtaman Pohjoismaiden Yhdyspankin uudelleenjärjestelyssä. Hallituksen kokoonpanossa tapahtui isompi muutos maaliskuun 1991 vuosikokouksessa, jolloin Göran Ehrnrooth ilmoitti pyytävänsä eroa puheenjohtajan tehtävästä korkeaan ikäänsä vedoten. Hallituksen varsinaiseksi jäseneksi ja samalla puheen-

johtajaksi valittiin Robert Ehrnrooth, joka oli ollut mukana säätiön toiminnassa jo kolmen vuoden ajan. Säätiön kunniapuheenjohtajaksi valittiin säätiön ensimmäisenä puheenjohtajana toiminut Göran Ehrnrooth.

Samoihin aikoihin Suomeen iski vakava lama. Talousromahdus oli seurausta Neuvostoliiton romahtamisesta, asuntomarkkinoiden ylikuumenemisesta ja 1980-luvun lopun niin kutsutusta kasinotaloudesta. Laman vaikutusta suomalaisiin säätiöihin pahensi entisestään uusi avoimien verojärjestelmä, joka velvoitti yhtiöt maksamaan osingoista suoraan veroa. Aiemmin yleishyödyllisiksi luokiteltujen säätiöiden koko osinkosumma oli ollut verotonta. Uusi lainsäädäntö yhdessä talouden romahduksen kanssa oli monille Suomessa toimiville säätiöille tuhoisaa. 1990-luvun alun mullistukset eivät kuitenkaan vaikuttaneet Marcus Wallenbergin säätiön toimintaan merkittävästi sen turvallisen sijoituspolitiikan vuoksi. Tästä huolimatta apurahasummaa, joka juuri ennen lamaa oli ollut lähes puoli miljoonaa markkaa, piti laskea muutaman vuoden ajan. 1990-luvun lopussa säätiön jakama apurahapotti oli kuitenkin kasvanut jo lähes miljoonaan markkaan ja salkun markkina-arvo oli noin 90 miljoonaa markkaa.

Lama jätti jälkensä myös korkeakoulumaailmaan, ja aiemmin tuiki tuntematon ilmiö eli tohtorien työttömyys oli yhtäkkiä totisinta totta. Pääasiallinen syy tähän oli se, että vaikka tohtoriksi valmistuneiden määrä kasvoi jyrkästi 1990-luvun laman jälkeen, yliopistovirkojen määrä pysyi suunnilleen ennallaan. Yliopistojen valtionrahoitus oli kasvanut voimakkaasti 1980-luvulla, mutta jäi nyt muun Länsi-Euroopan jalkoihin 1990-luvun taloudellisen taantumien jälkeen. Näin myös yksityisten säätiöiden merkitys kasvoi, erityisesti uusien tutkijoiden kriittisten ensimmäisten vuosien rahoittajina. 1990-luvun aikana ulkoisen rahoituksen osuus kaikesta korkeakoulurahoituksesta kasvoi jo kolmannekseen.

Merkittävä osa tästä tuli yksityisiltä säätiöiltä ja rahastoilta. Säätiö juhli 20-vuotisjuhlavuottaan laman varjossa järjestämällä Marcus Wallenberg-symposiumin Helsingissä maaliskuussa 1993. Kansainvälisen symposiumin teema oli The Changing Nature of European Business Systems.

Säätiön jakamat apurahat 1974–2023. Vuosien 1974–2001 apurahat on muunnettu euroiksi vuoden 2001 kurssin mukaisesti.

SÄÄTIÖ UUDELLA VUOSITUHANNELLA

2000-luvun alussa säätiön markkina-arvo oli runsaat 10 miljoonaa euroa ja apurahoja jaettiin vuosittain 250 000–300 000 euroa. Vuonna 2000 Marcus Wallenbergin pojanpojasta Jacob Wallenbergista tuli Per-Jonas Eliaesonin varajäsen säätiön hallituksessa. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun Wallenbergin perhe oli henkilökohtaisesti edustettuna säätiössä.

Yrjö Jahnssonin säätiön hallituksessa istunut Honko pystyi hakemusten valmistelussa hyödyntämään huomattavasti suuremman säätiön tarjoamaa hallinnollista tukea. Säätiön tieteellinen johtaminen oli ensimmäisten vuosikymmenten aikana vahvasti Hongon käsissä. Taloudellista ja sijoituspoliittista päätöksentekoa puolestaan johti säätiön puheenjohtaja. Vuoden 2001 vuosikokouksessa Honko ehdotti, että professori Risto Tainio hoitaisi jatkossa apurahahakemusten valmistelutyön yksin tai yhdessä Svenska Handelshögskolanin professorin kanssa. Tainio oli valittu muutama vuosi aiemmin hallituksen varajäseneksi ja toimi kauppa-
korkeakoulussa professorina, missä hän oli jo varhaisessa vaiheessa asettunut Hongon tueksi painottaen tiedettä korkeakoulun toiminnassa.

Tainio otti yhteyttä kollegaansa Svenska handelshögskolanin professoriin Marianne Steniukseen, joka kutsuttiin seuraavassa vuosikokouksessa säätiön asiantuntijaksi. Hän teki yhdessä Tainion kanssa apurahapäätöksiin liittyvän valmistelevan työn. Taustalla oli luultavasti ajatus siitä, että Stenius voisi näin ottaa Hongon paikan hallituksessa, sillä Honko oli jo aiemmin alkanut luopua yhteiskunnallisista tehtävistään. Stenius toimi rehtorina Svenska handelshögskolanissa, joka oli toinen säätiön kahdesta pääasiallisesta apurahojen kohteesta, ja kun Stenius valittiin hallituksen varsinaiseksi jäseneksi vuoden 2003 vuosikokouksessa, hänestä tuli ensimmäinen Svenska handelshögskolanin edustaja säätiön hallituksessa. Rehtorina Stenius oli myös pyrkinyt vahvistamaan ruotsinkielisen kauppakorkeakoulun tutkimuksen kansainvälistymistä, mikä teki hänen valinnastaan varsin sopivan säätiön profiili huomioiden.

Hallituksen työnjako oli jatkossa se, että Stenius ja Tainio hoitivat apurahahakemusten käsittelyn ja valmistelivat apurahaehdotukset hallitukselle. Kun Ingmar Björkman seurasi Tainiota hallituksen varajäsenenä vuonna 2013, hän osallistui yhdessä Steniuksen kanssa apurahatyöhön. Suotuisan sijoitusten kehityksen ansiosta säätiö saattoi jakaa entistä enemmän rahaa apurahojen saajille. Tämä yhdessä uusien hallitusjäsenten ansiosta johti siihen, että säätiön apurahaprofiili muuttui hiukan 2000-luvun alussa. Etenkin tutkijatohtoreille alettiin jakaa entistä suurempia apurahoja, mikä mahdollisti pitkäjänteisemmän päätoimisen tutkimuksen. Lisäksi selvitettiin mahdollisuuksia isompien yksittäisten tutkimushankkeiden rahoittamiseen. Tämänäyttöinen hankerahoitus oli yleistynyt suuremmissa ja vanhemmissa säätiöissä jo 1990-luvulla ja levisi näin varsin myöhään Marcus Wallenbergin säätiöön. Taustalla vaikutti myös ajatus säätiön tuen kanavoimisesta seuraavalle tasolle. Kun säätiö oli ensimmäisinä vuosikymmeninä pyrkinyt nostamaan tutkimuksen

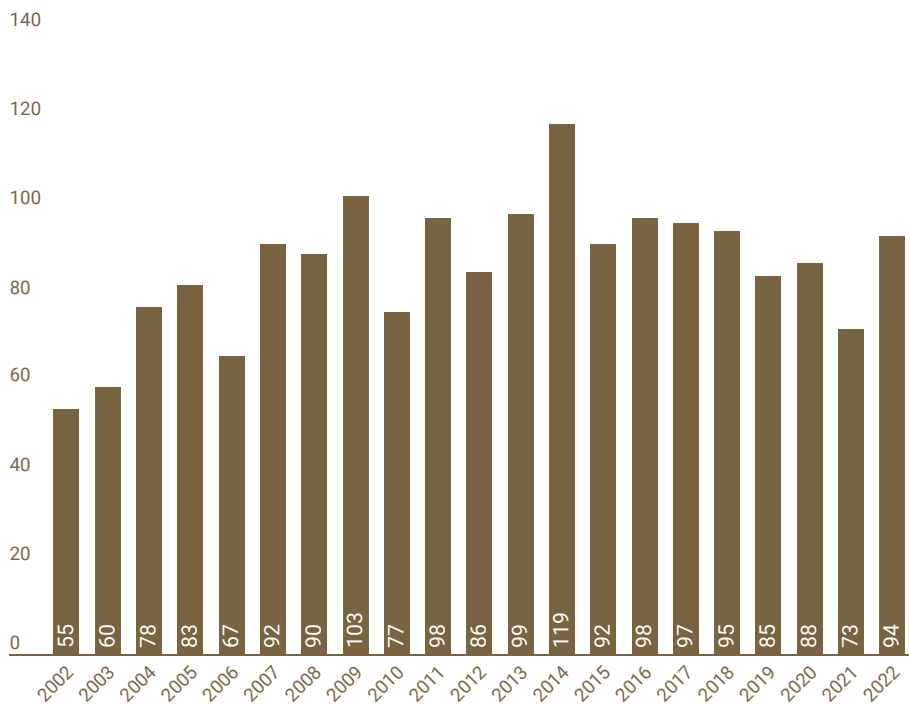
tasoa ja tukemaan yksittäisten tutkijoiden kansainvälistymistä, nyt tukea alettiin ohjata samojen muutosten aikaansaamiseksi yliopistojen tutkimusympäristöihin, sillä niistä oli tullut yhä tärkeämpiä toimijoita etenkin yliopistojen ja tutkijoiden kansainvälisissä vertailuissa. Uudet tukimuodot eivät kuitenkaan korvanneet aiempia yksittäisiä työ- ja matka-apurahoja, vaan niitä kehitettiin niiden rinnalla.

Säätiö myönsi 2000-luvulla kolmenlaisia apurahoja. Ensinnäkin jatko-opiskelijoille ja tohtorintutkinnon suorittaneille tutkijoille myönnettiin kuuden kuukauden mittaisia apurahoja. Toiseksi kongressimatkoja ja tutkimusvierailuja varten myönnettiin pienempiä matka-apurahoja sekä nuoremmille että kokeneemmille tutkijoille. Kolmanneksi vuosittain jaettiin apurahoja suurille tutkimushankkeille, jotka liittyivät johonkin Helsingissä toimivista kauppakorkeakouluista. Svenska Handelshögskolan ja Helsingin kauppakorkeakoulu aloittivat vuonna 2009 yhteistyön, jonka puitteissa säätiö rahoitti kahta tutkijatohtorin virkaa kolmen vuoden ajan. Ohjelmaa jatkettiin myöhemmin vuonna 2013 rahoittamalla yhtä tutkijatohtoria. Vuodesta 2018 lähtien tutkimushankkeiden rahoitus on ollut järjestelmällisempää niin, että säätiö avaa haun suurempiin enintään 300 000 euron tutkimushankkeisiin. Tähän mennessä säätiön tukea on saanut kymmenen tutkimushanketta. Hakemusten arvioinnissa säätiö on käyttänyt ulkopuolisia arvioijia ja vaatimuksissa on erityisesti korostettu sitä, että tutkimushankkeiden tulee olla merkittäviä elinkeinoelämälle.

2000-luvun alussa säätiö alkoi myös tukea järjestelmällisesti EAISM-instituuttia. Tavoitteena oli houkuttaa symposiumeja Helsinkiin, mikä tarjoaisi Helsingin eri kauppakorkeakoulujen nuoremmille tutkijoille arvokkaan kansainvälisen yhteysverkoston. Samaan aikaan säätiö aloitti yhteistyön valtakunnallisen liiketalouden KATAJA-tutkija-

koulutusohjelman kanssa. Ohjelman tarkoituksena on kerätä maan eri kauppakorkeakoulujen suhteellisen pienet yksittäiset liiketalouden tutkijakoulutusohjelmien resurssit yhteen. Vuorineuvos Marcus Wallenbergin säätiön rahoituksen avulla KATAJA saattoi esimerkiksi tarjota kursseja liiketalouden tohtorikoulutettaville kaikissa Suomen kauppakorkeakouluissa.

Viestinnän kehitys 2000-luvulla näkyi myös säätiön toiminnassa. Säätiön ensimmäiset kotisivut valmistuivat vuonna 2003. Kotisivuilla oli myös tietoa säätiön apurahojen hakuajoista, mikä täydensi Helsingin Sanomien ja Hufvudstadsbladetin perinteisiä ilmoituksia. Teknisessä kehityksessä otettiin seuraava harppaus vuonna 2008, jolloin hakemusia alettiin vastaanottaa kokonaan sähköisessä muodossa paperisten hakemusten sijaan. Aikaisemmin säätiön hallinnosta huolehtinut pankin edustaja oli kantanut paperihakemukset säätiön arvioijille paperikas-seissa, mitä ei enää tarvinnut tehdä. Samalla päätettiin, että kaikki hakemukset tulisi jatkossa laatia englanniksi. Tähän vaikutti hakijoiden ja vastavalmistuneiden tohtoreiden määrän merkittävä kasvu sekä se, että valtaosa kaikesta liiketalouden tutkimuksesta tapahtui englanniksi. Esimerkiksi Svenska Handelshögskolanissa oli ennen vuosituhannen vaihdetta suoritettu reilun 50 vuoden aikana kaikkiaan vain 66 kauppatieteiden tohtorin tutkintoa ja Helsingin kauppakorkeakoulussa 166 tutkintoa. Vuodesta 2001 lähtien eli vain noin 20 vuodessa Svenska Handelshögskolanissa oli suoritettu jo 281 ja Helsingin kauppakorkeakoulussa 402 tohtorintutkintoa. Kehitykseen vaikutti myös se, että yliopistojen valtionrahoitus oli vuodesta 1998 lähtien sidottu yliopistoissa suoritettujen tutkintojen määrään, mikä on myös osaltaan lisännyt pyrkimyksiä houkuttella lupaavia maistereita jatko-opintoihin.

Suoritettut tohtorintutkinnot Suomessa 2001–2022.

LÄHDE: TILASTOKESKUS.

Kun 1970- ja 1980-luvuilla pyrkimyksenä oli ollut lisätä valtion vaikutusvaltaa suhteessa yliopistoihin, uuden vuosituhanen ensimmäisellä vuosikymmenellä nähtiin täysin päinvastaista kehitystä, joka kulmineitui vuoden 2010 yliopistolakiin. Uuden lain myötä yliopistot muuttuivat omiksi erillisiksi oikeushenkilöikseen ja niiden toiminta-ala laajeni merkittävästi. Samalla kun valtion ote yliopistoista hellitti, myös yliopistorahoituksen vastuu siirtyi yhä selvemmin yliopistoille itselleen, mitä entisestään korosti valtion yliopistorahoitukseen 2010-luvun puolivälissä tehdyt suuret leikkaukset. Yliopistouudistuksen taustalla oli myös ajatus siitä, että yliopistot olivat hedelmällinen kasvualusta innovaatioille. Toivottiin, että jollekin maan yliopistokampuksista voisi syntyä ”uusi Nokia”. Antamalla yliopistoille enemmän vapautta päättää eri osa-alueiden priorisoinnista haluttiin vahvistaa innovaatiovoimaa. Jotta yliopistojen uusi elämä saisi vahvan alun yliopistolain jälkeen, useat maan yliopistot ja korkeakoulut käynnistivät varainhankintakampanjoita. Marcus Wallenbergin säätiö osallistui vuonna 2010 merkittävällä 150 000 euron pääomalahjoituksella Svenska Handelshögskolanin varainhankintakampanjaan.

Seuraavana vuonna Aalto-yliopiston säätiöpääomaa kartutettiin 225 000 euron lahjoituksella. Kauppakorkeakoulu oli vuonna 2010 liitetty osaksi uutta Aalto-yliopistoa, joka syntyi kolmen aikaisemmin itsenäisen korkeakoulun eli Helsingin kauppakorkeakoulun, Taideteollisen korkeakoulun ja Teknillisen korkeakoulun yhdistyessä. Aalto-yliopisto menestyi myös ylivoimaisesti parhaiten uuden yliopistolain vauhdittamassa varainhankinnassa. Vuonna 2010 yliopisto keräsi yksityisiltä säätiöiltä kaiken kaikkiaan 115 miljoonaa euroa. Marcus Wallenbergin säätiön Aalto-yliopistolle tekemän lahjoituksen ohella se teki myös Svenska Handelshögskolanille uuden 75 000 euron lahjoituksen, joten näin mo-

KUVA: HEIKKI HAVAS, ARKHITEHTUURIMUSEO.

Helsingin Kauppakorkeakoulu vuosina 1950–2009, ennen muuttoa Otaniemeen uuden Aalto-yliopiston syntyessä.

lemmat helsinkiläiset kauppakorkeakoulut saivat säätiöltä tasavertaisen lahjoituksen. Kiitoksena säätiön tekemästä lahjoituksesta Svenska Handelshögskolan nimesi ansioituneille pro gradu -tutkielmille annetun kunniamaininnan Wallenbergin säätiön mukaan.

Vuosina 2014–2015 säätiö teki uuden puolen miljoonan euron pääomalahjoituksen sekä Svenska Handelshögskolanille että Aalto-yliopistolle, ja vuonna 2021 se toisti saman uudestaan. Kauppakorkeakoulujen suora rahoitus jatkui seuraavina vuosina ja pienempiä pääomalahjoituksia tehtiin myös mm. Oulun, Turun ja Itä-Suomen yliopistoille. Säätiön hallituksessa korostettiin erityisesti sitä, että oli tärkeää panostaa tutkimukseen myös alueellisesti, koska se vaikuttaisi myös opetukseen ja sitä

kautta tuleviin ekonomeihin. Yliopistoille tehdyt uudet pääomalahjoitukset voidaan nähdä säätiön kolmanneksi tukitasoksi, jossa kaksi ensimmäistä olivat yksittäiset tutkijat sekä yliopistojen tutkimusympäristöt ja -ryhmät.

Uusi yliopistolaki, joka antoi yliopistoille enemmän vapautta hakea valtionavun lisäksi muutakin rahoitusta, sekä 2010-luvun puolivälistä lähtien tehdyt valtionosuuksien leikkaukset ovat näkyneet säätiön toiminnassa hankerahoituksen roolin kasvuna. Koska valtion rahoitus riittää kattamaan vain opetus- ja tutkimushenkilöstön peruskulut, maan yliopistot ovat yhä useammin joutuneet kääntymään yksityisten säätiöiden ja muiden ulkopuolisten rahoittajien puoleen uusien suurempien tutkimuspanostusten kustannusten kattamiseksi. Samalla suuremmat tutkimushankkeet ovat usein olleet tervetulleita lisää säätiöille, koska niillä on voinut olla suurempi vaikutus säätiöiden myöntämään rahoitukseen ja samalla ne ovat tarjonneet säätiöille mahdollisuuden suurempaan näkyvyyteen ja profiloitumiseen. Myös suurempien projektien seuranta on osoittautunut yksittäisille tutkijoille myönnettävien pienempien työapurahojen seurantaan helpommaksi.

Viimeisin merkittävä muutos säätiön hallituksen kokoonpanossa tapahtui vuonna 2016, jolloin sekä puheenjohtaja Robert Ehrnrooth että pitkäaikainen hallituksen jäsen Per-Jonas Eliaeson ilmoittivat, etteivät he aio asettua enää ehdolle hallitustehtävään. Eliaeson oli toiminut hallituksessa sen alusta asti ja ollut sekä symbolinen linkki Ruotsiin että organisaation kollektiivinen muisti pitkän hallitusjaksonsa ansiosta. Ehrnrooth oli toiminut hallituksen jäsenenä vuodesta 1987 ja puheenjohtajana vuodesta 1991. Uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Paul Ehrnrooth ja uudeksi hallituksen jäseneksi Ingmar Björkman. Paul Ehrnrooth oli entisen puheenjohtajan Robert Ehrnroothin poika ja säätiön ensimmäisen

puheenjohtajan pojanpoika. Hän oli toiminut säätiön varajäsenenä vuodesta 1994. Perhesiteen ohella uusi puheenjohtaja jatkoi perinnettä, jonka mukaan säätiön puheenjohtaja edusti Suomen elinkeinoelämää, sillä hän toimi muun muassa Fiskarsin hallituksen puheenjohtajana. Björkman edusti puolestaan tutkimusmaailmaa ja toimi nimityksen aikoihin Aalto-yliopiston kauppatieteiden professorina sekä kauppakorkeakoulun dekaanina. Vuonna 2018 hallituskokoonpanoa laajennettiin Lars Strannegårdilla, joka nimityshetkellä toimi Tukholman kauppakorkeakoulun professorina ja rehtorina. Näin säätiön hallituksella oli taas luonteva yhteys Ruotsiin, joka siltä oli puuttunut kahden vuoden ajan Eliaesonin eron jälkeen.

Vuorineuvos Marcus Wallenbergin liiketalouden tutkimukseen keskittynyt säätiö on kasvanut merkittävästi kuluneiden viidenkymmenen vuoden aikana. Vaatimattomasta miljoonan markan alkupääomasta ja 69 000 markan ensimmäisestä apurahaerästä säätiön pääoma on kasvanut noin kuuteenkymmeneen miljoonaan euroon, ja viime vuosina säätiö on jakanut apurahoja vuosittain runsaan miljoonan euron verran. Samalla säätiön toimintaa on leimannut jatkuvuus. Sitä on vuosien mittaan johtanut kolme puheenjohtajaa ja sen toiminnan perusta on pysynyt muuttumattomana. Vaikka myönnettyjen apurahojen ja tukien luonne on muuttunut varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana, itse ydintehtävä eli liikkeenjohtoon keskittyvän liiketaloudellisen tutkimuksen tukeminen ja kansainvälisen ulottuvuuden omaavien hakemusten priorisointi on säilynyt muuttumattomana. Tutkimuksen tason nostaminen ja kansainvälisten yhteyksien kehittäminen tutkimusyhteisön sisällä ovat myös olleet johtavia periaatteita, joita säätiö on aktiivisesti edistänyt apurahojen avulla liiketalouden tutkimuksen alalla Suomessa.

HALLITUS

Ehrnrooth Göran , puheenjohtaja	1973–1990
Ehrnrooth Robert , puheenjohtaja	1991–2016
Ehrnrooth Paul , puheenjohtaja	2016–

Eliaeson Per-Jonas , jäsen	1973–2016
Honko Jaakko , jäsen	1973–2002
Stenius Marianne , jäsen	2003–
Björkman Ingmar , jäsen	2016–
Strannegård Lars , jäsen	2018–

Varajäsenet:

Grottenfelt Nils Gustav (Göran Ehrnrooth)	1973–1986
Dahmén Erik (Per-Jonas Eliaeson)	1973–1999
Kaskimies Mika (Jaakko Honko)	1973–1998
Ehrnrooth Robert (Göran Ehrnrooth)	1987–1990
Ehrnrooth Paul (Robert Ehrnrooth)	1994–2016
Tainio, Risto (Jaakko Honko, Marianne Stenius)	1999–2012
Wallenberg Jacob (Per-Jonas Eliaeson, Lars Strannegård)	2000–
Björkman Ingmar (Marianne Stenius)	2013–2016

SÄÄNNÖT

§ 1

Säätiön nimi on Bergsrådet Tekn. och Ekon. dr h.c. Marcus Wallenbergs Stiftelse för Företagsekonomisk Forskning – Vuorineuvos Tekn. ja Kauppat. tri h.c. Marcus Wallenbergin Liiketaloudellinen Tutkimussäätiö.

Säätiön kotipaikka on Helsinki.

§ 2

Säätiön tarkoituksena on edistää koulutusta ja tutkimusta yritysjohdon toimialueella, ensisijaisesti Suomessa mutta myös kansainvälisissä yhteyksissä.

Tarkoitus toteutuu myöntämällä apurahoja ja palkkioita vieraileville luennoitsijoille sekä kattamalla kansainvälisten tieteellisten symposiumien kustannuksia Suomessa.

§ 3

Säätiön peruspääoma on miljoona markkaa.

Säätiön hallituksen tehtävänä on mahdollisimman huolellisesti huolehtia siitä, että säätiön varat sijoitetaan aina siten, että tappioiden riski on mahdollisimman pieni ja että siitä huolimatta tuotto on mahdollisimman suuri.

Säätiön omaisuutta kasvatetaan vuosittain 4 §:ssä tarkemmin määritellyllä osuudella varojen nettotuotosta sekä varoilla, joita säätiölle lahjoitetaan testamentin, lahjoituksen tai muulla laillisella perusteella.

§ 4

Säätiön peruspääomaa ei saa käyttää. Hallinnollisten kustannusten vähentämisen jälkeen tulee vuotuisesta tuotosta vähintään 10 prosenttia siirtää perusrahoon.

Loput voitosta jaetaan säätiön tarkoituksen mukaisesti. Hallitus voi poikkeuksellisesti päättää, että osa näistä varoista varataan ja jaetaan seuraavina vuosina.

§ 5

Säätiön asioita hoitaa ja päätösvaltaa käyttää säätiön hallitus, johon kuuluu kolme varsinaista jäsentä ja heidän henkilökohtaista varajäsentään. Hallitus valitsee jäsentensä keskuudesta puheenjohtajan, ja hallitusta täydennetään tarvittaessa. Jokainen varsinainen hallituksen jäsen nimittää henkilökohtaisen varajäsenensä.

Säätiön ensimmäiseen hallitukseen kuuluvat varatuomari Göran Ehrnrooth, Helsinki, professori Jaakko Honko, Helsinki ja rehtori Per-Jonas Eliaeson, Tukholma.

§ 6

Hallituksen puheenjohtajalle ja jäsenelle maksetaan kokouspalkkio, joka vastaa korkeinta valtion komiteatyöstä vahvistamaa kokouspalkkiota.

§ 7

Hallituksen kokouksissa asiat päätetään äänten yksinkertaisella enemmistöllä. Hallitus on päätösvaltainen, kun kolme jäsentä on läsnä.

§ 8

Säätiön nimen kirjoittaa kaksi hallituksen jäsentä yhdessä.

§ 9

Tilinpäätös laaditaan kalenterivuositain ja tilinpäätös on tarkastettava ennen maaliskuun loppua kahden Keskuskauppakamarin nimeämän tilintarkastajan toimesta, minkä jälkeen oikeaksi todistettu jäljennös tilinpäätöksestä sekä toiminta- ja tilintarkastuskertomuksista on toimitettava oikeusministeriölle ennen kesäkuun loppua. Keskuskauppakamari nimittää myös kaksi varatilintarkastajaa.

§ 10

Hallitus kokoontuu puheenjohtajan kutsusta varsinaiseen vuosikokoukseen ennen huhtikuun loppua ja toiseen kokoukseen, kun siihen on syytä.

§ 11

Säätiön sääntöihin voidaan tehdä muutoksia hallituksen yksimielisellä päätöksellä. Päätökset säätiön purkamisesta tehdään samassa järjestyksessä.

§ 12

Jos säätiö puretaan, sen varat tulee jakaa sellaisten vastaanottajien kesken, jotka toimivat sellaisissa tarkoituksissa, jotka hallituksen arvion mukaan ovat vastaavat säätiön toiminnan tarkoitusta.

Muilta osin sovelletaan voimassa olevaa säätiölakia ja -asetusta.

Vahvistettu 14. joulukuuta 1974

M. Wallenberg

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lähteet

Vuorineuvos Marcus Wallenbergin säätiön arkisto (säilytetään Nordea Pankin arkistossa)

- Tilinpäätökset
- Kirjeenvaihtoa
- Hallituksen kokousten pöytäkirjat
- Toimintakertomukset

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Kirjallisuutta

Ehrnrooth, Göran, Hågkomster, Helsingfors 1991.

Fellman, Susanna & Forsén, Annette, Hundra år av utbildning och forskning. Svenska Handelshögskolan 1909–2009, Svenska Handelshögskolan 2009.

- Kallioinen, Mika, *Professoriliitto 1969–1999. Kolme vuosikymmentä tieteen ja ammattikunnan puolesta*, Professoriliitto 1999.
- Kallioinen, Mika, *Tieteentekijän muuttuva kuva. Tieteentekijöiden liitto 1967–2007*, Tieteentekijöiden liitto 2007.
- Kettunen, Pauli & Simola, Hannu (red.), *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012.
- Klinge, Matti, ”Politiikkaa ja korkeakoulupolitiikkaa”, Knapas, Rainer, (red.), *Helsingin yliopisto 1640–1990*, tredje delen, Otava 1990, 188–349.
- Kuusterä, Antti, *Kivitalot tieteen tukena. Yrjö Jahnssonin säätiö 1954–2004*, Yrjö Jahnssonin säätiö 2004.
- Lamberg, Marko, ”Vuorineuvos Marcus Wallenberg (1899–1982)”, *Suomen talouselämän vaikuttajat -verkkojulkaisu*. Studia Biographica 8, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008, <https://kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/henkilo/1327>.
- Lehtonen, Eeva-Liisa, *Kauppatieteiden komea kaari. Kansleri Jaakko Hongon elämäntyö*, Helsingin kauppa- ja korkeakoulun tukisäätiö 2014.
- Olsson, Ulf, *Att förvalta sitt pund. Marcus Wallenberg 1899–1982*, Ekerlids Förlag 2001.
- Pöykkö, Elina & Jalas, Aaro, *Liikkeessä! Kauppa- ja korkeakoulun vuosisata*, Helsingin kauppa- ja korkeakoulun tukisäätiö 2011.
- Rautkallio, Hannu, *Pohjolan liitto. Wallenbergit ja Suomi*, Otava 2021.
- Tiitta, Allan, *Tieteen tukijoukot. Suomalaiset säätiöt tieteen ja korkeimman opetuksen kehittäjinä 1917–2017*, WSOY 2018.
- Tommila, Päiviö & Korppi-Tommola, Aura (red.), *Suomen tieteen vaiheet*, Tieteellisten seurain valtuuskunta 2003.

- Vesikansa, Jyrki, ”Göran Ehrnrooth”, *Biografiskt lexikon för Finland 3. Republiken A-L, Svenska Litteratursällskapet i Finland* 2011.
- Virtanen, Kalervo, ”Honko, Jaakko (1922–2006)”, *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica* 4, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2004 & 2016, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/6561>.
- Wahlbäck, Krister, *Jättens andedräkt. Finlandsfrågan i svensk politik 1809–2009, Atlantis* 2011.
- Wetterberg, Gunnar, Wallenberg. *Ett familjeimperium, Albert Bonniers Förlag* 2013.
- Wilhelmsson, Thomas, *Yliopistouudistus. Tarkoitus, toteutus ja tulokset, Gaudeamus* 2021.

Haastattelut

Paul Ehrnrooth, 27.4.2023.

Robert Ehrnrooth, 30.8.2023.

Marianne Stenius, 6.11.2023.